

Landsorts kapell

HISTORIK
OCH
BESKRIVNING

HISTORIA

Landsort blev lotsplats 1535, då Gustav Vasa upplät torpet Öja eller Öjaäng till "sin hejduk Anders Bertilsson" mot att denne skulle lotsa kungens skepp och också "kofferdin". Den är därmed landets äldsta lotsplats. Ön har fram till sent 1900-tal varit bebodd av främst fyr- och lotsplatsens personal, tidigare också tullare och telegrafister.

Så kallade skärborgare från Trosa och Tälje har också funnits på ön fram till slutet av 1800-talet (från Tälje till ca 1719). De hade fiskerätt och bodde tillfälligt på ön under fiskesäsongen. De höll också hårt på de kristna traditionerna och lär ha trummat till helg varje lördag klockan 18.

Torö "Capell församling", där Landsort ingick, låg under Sorunda församling.

Avståndet till kyrkan blev alltmer påträngande, inte minst mot slutet av 1930-talet, då befolkningen på ön ökade

på grund av militär närvaro. På initiativ av mästerlotsen John Sjöblom m fl och via kontraktsprosten David Froste i Västerhaninge, till vilket kontrakt Landsort hörde, förmedlades behovet av ett kapell till hovjägmästare Helge Ax:son Johnson på Berga slott. En donation till kapellbygge följde.

Kapellet byggdes 1939 på den plats där tidigare överlotsen Albert Holm hade bott – d v s "mitt i byn". Holms porträtt återfinns i kapellet. Ritningarna utfördes av slottsarkitekten Ove Leijonhuvud och kapellet uppfördes under ledning av byggmästare Gustav W Andersson, Västerhaninge.

Invigning skedde den 10 december 1939 av biskop Gustaf Aulén och i närvaro av kontraktets präster, donator, landshövdingen, cheferna för kustartilleriförsvaret och Kustflottan, generallotsdirektören, m fl. Det hotande kriget präglade som synes tiden.

INREDNING OCH UTSMYCKNING

I samband med kapellets invigning skänktes många föremål för att komplettera inredningen. Även senare har det vid flera tillfällen tillkommit gåvor av olika slag.

ALTARTAVLAN, som ingick i donationen, är utförd av skärgårdskonstnären Axel Sjöberg, som verkade på Landsort. Eftersom den till synes inte har något konkret bibliskt motiv, fordrades domkapitlets godkännande innan den togs i bruk.

Det röda ANTEPENDIET är en gåva av "önskvinnor".

LJUSKANDELABRARNÄRNA på altaret skänktes av inkallade "landstormsmän" som låg på Landsort när kapellet invigdes.

KYRKORGELN – ett orgelharmonium som fortfarande är i spelbart skick – skänktes av dåvarande ägaren till Herrhamra direktör Broms.

KLOCKSTAPELN MED KLOCKA är en donation från dåvarande kontraktsprosten David Froste och hans hustru. På klockan finns en inskription med text av skalden Bertil Malmberg:

*"Jag kastar min klang över sjöarnas brus
som en jagande mås.*

*Jag kallar er hem. Guds bord är berett,
I skolen icke förgås."*

NATTVARDSKÄRLEN är en gåva av f d Landsortsbor och sommargäster.

1953 tillkom DOPFUNTEN, en gåva av Torö församling.

BRUDKRONAN av silver överlämnades julen 1956 av Anna-Greta och Roland Nilsson. Anna-Greta f Österman var uppväxt på Landsort.

JULKRUBBAN vars 14 detaljer skulpterats av konstnärinnan Lena Börjesson skänktes julen 1957. Enligt kapellets gästbok: För att "å mitt företags, skeppsklarerarefirman Emil R Boman AB, och egna vägnar få i någon liten mån återgälda de stora tjänster som lotsarna på Landsort under decennier gjort i sjöfartens tjänst." Undertecknat: K Tägtmeijer, B Tägtmeijer.

1961 överlämnade direktör Börje Tägtmeijer även VOTIVSKEPPET CHARLOTTA, som hänger i främre delen av kapellet. Charlotta är en rekonstruktion av briggen Tre Kronor, som på 1830-talet seglade med handelsjärn mellan Sverige och Nordamerika, från 1840-talet och framåt med emigranter och som lär ha stått modell för Wilhelm Mobergs Charlotta af Carlshamn.

Några av de KYRKLIGA TEXTILIerna (ett grönt antependium och en grön mässhake) är en gåva av Sorunda kyrkoråd och överlämnades i samband med att Landsorts kapell övergick till Ösmo församling 1961.

Den stora OLJEMÅLNINGEN till vänster i kyrkan är skänkt av konstnären Rolf Mellström som en tid var bosatt och verksam på Landsort.

SKULPTUREN ”Den bedjande madonnan” till höger i kyrkorummet överlämnades 1968 av Aina Schmutzer f Ström, sommarboende på Landsort.

1992 skänktes VOTIVSKEPPET ”LOTSBÅTEN” av Sjöfartsverket genom dess GD Kaj Janérus. Det är tillverkat av Lennart Borgström, Norrköping, och är en modell av en lotskutter som var i tjänst på Landsort 1893–1915. Den röda våden i seglet var kännetecknet för lotsbåtar.

BEGRAVNINGSPLATSER

På Landsort finns en begravningsplats benämnd ”Pestkyrkogården” som bevisligen nyttjades på 1700-talet. Den är dock dåligt dokumenterad. Det enda som finns är följande anteckning i Torö sn dödbok 1710: ”... om fredagen begrovs för storm- och stankskäl skull, lotsen Johan Anderssons hustru på Storhamns fiskeläge, uti nu gamla kyrkogård för fiskeläget, som varit brukligt fordom åt dem som dött på sjön under Landsort.”

Vid Herrhamra finns en begravningsplats, som numera benämns Lotskyrkogården och som fortfarande används. Den omnämns första gången i samband med att ett kapell byggdes på Herrhamra omkring 1700 men den hade uppenbarligen gamla anor redan då. Den äldsta gravstenen på Lotskyrkogården bär inskriptionen 1660, samma år som *Resande Man* förläste i Torö skärgård.

Lotskyrkogården användes ursprungligen för omkomna sjöfarande. Herrhamra hamn var sedan urminnes tider en livligt frekventerad plats och finns nämnd i den medeltida handskriften Kung Valdemars jordabok. Lotskyrkogården blev sedermera av hävd begravningsplats för befolkningen på Landsort och Krokskär. 1937 tillkom där klockstapel och klocka skänkta av överlotsen Albert Holm på Landsort.

Texten sammanställd av Håkan Rudérus baserad på överlotsen Hans Sjöbloms tal vid jubileet 1979 samt faktauppgifter och värdefulla synpunkter från Björn Öberg. Övrigt källmaterial: Maria Landin & Björn Öberg *Landsort – husen och människorna* samt Björn Öberg & Maria Landin *Lotskyrkogården på Torö*.

Utgiven av Ösmo-Torö församlings kyrkoråd 2014.

Grafisk form och produktion: Rudérus Design AB. Foto: Håkan Rudérus och Ösmo-Torö församling.

Andra tryckningen, 2021. Tryck: Mix Grafiska AB.

Mer information om Ösmo-Torö församling finns på församlingens hemsida: www.osmоторо.se